

B. ΜΕΛΕΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΙΔΙΩΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΡΙΣΗ¹

Ιωάννη Χ. Βούλγαρη

Ομότιμος Καθηγητής Νομικής ΔΠΘ

I.- Εισαγωγικά

Η παρούσα κρίση είχε και ένα θετικό στοιχείο: δημιούργησε αρκετούς προβληματισμούς και ερωτηματικά σχετικά με τη λειτουργία της κοινωνίας και τις δομές της και έβαλε όλους μας να σκεφτούμε κατά πόσο η κοινωνία μας ήταν ορθά δομημένη και συγκροτημένη κι' αν όλοι μας παίξαμε τον ρόλο που είχαμε και μας έπρεπε στην οργάνωση αυτή και τη λειτουργία της κοινωνίας.

Πιο συγκεκριμένα η πνευματική ηγεσία του τόπου διερωτάται, έντονα πλέον, κατά πόσο συντέλεσε κι' αυτή, είτε από αδράνειά της, είτε κι' από αποκλεισμό της από τις αποφάσεις από άλλες τάξεις και ομάδες και ιδίως ηγετικές, όπως η πολιτική ηγεσία και τα μέσα επικοινωνίας, στο να δημιουργηθεί αυτή η κρίση, αφήνοντας χωρίς βοήθεια και καθοδήγηση τον κόσμο στη παραπληροφόρησή του, ή και συμπράττοντας και η ίδια, κατά ένα μέρος, στην υποβάθμιση των αξιών και της αντίληψης των στόχων προς επιδίωξη από τους συνανθρώπους μας στην κοινωνία. Πραγματικά, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς, τα τελευταία χρόνια κι' ιδίως από τα μέσα του περασμένου αιώνα και με την οικονομική και τεχνική ανάπτυξη του κόσμου, αλλά και περισσότερο από το 1990 με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ και του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και την πλήρη επικράτηση της Οικονομίας της Αγοράς και ιδίως την εξέλιξή της σε ιδεολογία ενός άκρατου καπιταλισμού, κύρια αξία, αν όχι μοναδική και αποκλειστική, έγινε το χρήμα και ο υλικός πλούτος. Σ' αυτό η πνευματική τάξη και ηγεσία δεν αντέδρασε αποτελεσματικά και ορισμένες φορές, όχι μόνο προσαρμόστηκε αλλά και προσχώρησε, χωρίς όρους σε ορισμένες περιπτώσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, όχι το να αποκτήσει πρόσθετη αξία η πνευματική τάξη των ανθρώπων, αλλά να χάσει σχεδόν τελείως την αξία της, αφού και τα χρήματα που έβγαζαν δεν αντικατόπτριζαν την πνευματική δύναμή τους, αλλά την υλική δύναμη άλλων από τους οποίους εξαρτιόνταν. Αυτό κατέληξε τελικά στο να διαβρωθούν σχεδόν τα πάντα (II) και όχι μόνο ηθικά (1), αλλά και υλικά (2), αφού και ο τελευταίος φραγμός κατέπεσε, εκείνος της πνευματικής τάξης. Όμως στην

---

¹ Κείμενο ομιλίας που δόθηκε στις 16/6/2010 στην Ξάνθη, στο Κεντρικό Αμφιθέατρο της Πολυτεχνικής Σχολής του Δ.Π.Θ., στα πλαίσια εκδήλωσης που οργάνωσε ο «Ενιαίος Σύλλογος μελών ΔΕΠ Ξάνθης», με κύριο ομιλητή τον συντάκτη του παρόντος. Το κείμενο της ομιλίας τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε ελαφρά και κυρίως προσαρμόστηκε, στο μέτρο του εφικτού, στο γραπτό λόγο.

εξέλιξη η φύση των πραγμάτων καταλήγει πάντοτε, η πνευματική ηγεσία και ιδίως η πανεπιστημιακή να αντιληφθεί πρώτα αυτή την κατάσταση (III) και να προβληματισθεί σοβαρά, αποφασίζοντας ν' αντιδράσει (1), ιδίως όταν διαπιστώνει ότι η μεγάλη μάζα των συνανθρώπων μας έχει πλέον αγανακτήσει με την κατάσταση που επικράτησε (2) και θα έπρεπε να βρεθεί τρόπος για να διορθωθεί η κατάσταση αυτή και να ανταποκριθεί, έτσι, η Πανεπιστημιακή Κοινότητα, στο ρόλο της, δημιουργώντας μονάδες ενήμερες των καταστάσεων και της μεθόδου αντιμετώπισής τους (3).

II.- Η ηθική και υλική διάβρωση των θεμελίων της κοινωνίας

Η διάβρωση αυτή είχε ξεκινήσει από τον περασμένο αιώνα, ήδη από τα τέλη του 19ου αι. και οφειλόταν στη μεγάλη αξία που είχε δοθεί στην φυσική δύναμη, όχι ακόμη αποκλειστικά χρηματική, αλλά κάθε δύναμη καταναγκασμού. Έτσι, διάφορα αυταρχικά καθεστώτα δημιούργησαν, με το νόμο της αντίδρασης, άλλα αυταρχικά καθεστώτα τα οποία είχαν εκμεταλλευτεί τις αδυναμίες και τα ελαττώματα των προηγούμενων: π.χ. την Τσαρική αυταρχική Ρωσία, διαδέχθηκε η Μαρξιστική-Λενινιστική Σοβιετική Ένωση (Ε.Σ.Σ.Δ.) και τις συμπράξεις της Ιεράς Συμμαχίας διαδέχθηκε η Σύμπραξη των Κομμουνιστικών Κρατών στα πλαίσια της Comintern ή του Συμφώνου της Βαρσοβίας κλπ. Επίσης, παράλληλα άνησαν διάφορες δικτατορίες στα «απελευθερούμενα» από την αποικιοκρατία εδάφη της Αφρικής και της Ασίας, που έγιναν αντικείμενο πολιτικού «φλερτ» μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και κυρίως της Ε.Σ.Σ.Δ. και των Η.Π.Α.

1) Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ελαχιστοποίηση της εφαρμογής του Κράτους Δικαίου, ακόμη και στα δημοκρατικά παραμένοντα κράτη της Δύσης, όπως Δυτικοευρωπαϊκά, Η.Π.Α., Αυστραλία κλπ. Με το πρόσχημα του εξ «Ανατολών Κινδύνου», άμεσα ή έμμεσα το δίκαιο έπαυσε να εφαρμόζεται πλήρως και ορθά και οδηγηθήκαμε σε στρεβλώσεις του. Έτσι, παράλληλα προς τη Δικτατορία του Προλεταριάτου και τις «Δικτατορίες Οπερέτες», εξίσου επώδυνες, λειτούργησαν και Δημοκρατίες με μειωμένες αξίες όχι τόσο εμφανώς, όσο αφανώς: άλλο φαινόταν ότι ίσχυε και άλλο εφαρμοζόταν. Αυτό είχε ως συνέπεια την κατάρρευση πολλών ηθικών αξιών και τη λειτουργία του συστήματος των ομάδων και όχι της κοινωνίας στο σύνολό της, που βασίζεται σε αξίες: οι ομάδες (ή και «παρεούλες») αυτές είχαν την δύναμη και επέβαλαν τις δικές τους, μειωμένες αξίες. Παρά τις κάποιες αντιδράσεις πνευματικών ανθρώπων, ορισμένες από τις οποίες είχαν αποτελέσματα (βλ. και περίπτωση Μ. Γκάντι στην Ινδία), η κατάσταση μάλλον γενικεύθηκε και οι πνευματικοί άνθρωποι είτε σίγησαν οικειοθελώς, προσαρμοζόμενοι, είτε τέθηκαν στο περιθώριο ή και εξαφανίσθηκαν (π.χ. στα δικτατορικά καθεστώτα). Αυτό έγινε με το πρόσχημα όχι μόνο του ανταγωνισμού ιδεολογιών, αλλά και μ' εκείνο της αύξησης της παραγωγικότητας, που ήταν αναγκαία λόγω της συνεχούς αύξησης του πληθυσμού της Γης. Όμως, λειτουργία της κοινωνίας χωρίς δομές καθιερωμένες και αξίες που να τις θεμελιώνουν, στηριζόμενη μόνο

στη δύναμη κάθε μορφής, δεν έχει μακρό χρόνο επιβίωσης.

2) Αυτό συνέβη και κατέληξε σε κρίσεις, όχι μόνο ηθικές και πολιτικές (συγκρούσεις κλπ.), αλλά και οικονομικές, επαναλαμβανόμενες σχεδόν ανά δεκαετία, το 1970, 1980, το 1990, με κορύφωση τώρα που σχεδόν κατέρρευσε ένα σύστημα ψεύτικο και σαθρό, αυτό της «Προσλαμβανόμενης Οικονομίας» (Economy of Perception) κι όχι της πραγματικής, δηλαδή προσλαμβανόμενης χρηματοοικονομικά (κυρίως χρηματιστηριακά) κι όχι με βάση τα πραγματικά στοιχεία, παραγωγής, προσφοράς, ζήτησης και κατανάλωσης.

Έτσι, φθάσαμε στην παρούσα κατάσταση που είναι κρίση, όχι μόνο οικονομική (αυτή ήταν το επιστέγασμα ή εποικοδόμημα), αλλά γενική και όχι μόνο Ελληνική, αλλά παγκόσμια.

III.- Ο πανεπιστημιακός δάσκαλος στην ορθά δομημένη και λειτουργούσα κοινωνία

Ήδη από τον Μεσαίωνα που ιδρύθηκαν τα πρώτα Πανεπιστήμια το 12ο αιώνα, στο Παρίσι, την Μπολόνια, τη Σαλαμάνκα, το Καίμπριτζ, την Οξφόρδη κι' αλλού, ο Πανεπιστημιακός Δάσκαλος δεν προσέφερε μόνο γνώσεις, αλλά κυρίως διέπλαθε χαρακτήρα και ήθος ανθρώπων, κατάλληλων να αναλάβουν την οργάνωση και διοίκηση της κοινωνίας, με ανοικτό μυαλό, μέθοδο και κυρίως ήθος και στάση που δημιουργούσαν κύρος και αποδοχή από τους συναθρώπους τους. Έτσι, ο Πανεπιστημιακός Δάσκαλος δεν ήταν πλούσιος και η αξία του δεν μετριόταν με χρήμα ή/και με δόξα δημόσιας εξουσίας, αλλά με κύρος και σεβασμό για την προσφορά και τη συμβολή του στην οικοδόμηση της κοινωνίας και της ορθής και δίκαιης λειτουργίας της. Αυτά γιατί και η πολιτική εξουσία και οι οικονομικές μονάδες δεν είχαν γιγαντωθεί και συνεπώς δεν μπορούσαν να επισκιάσουν τους άλλους παράγοντες της κοινωνίας. Αυτό με ορισμένες εξαιρέσεις στη διαδρομή του χρόνου, είτε αυταρχικών καθεστώτων, είτε επικράτησης υλικών αξιών, όπως κατά την «Εμποροκρατία» του Μεσαίωνα. Όμως και πάλι η πνευματική ηγεσία ξανάπαιρνε τα επάνω και ξανάφερνε την τάξη και την ορθή λειτουργία της κοινωνίας, όλων των παραγόντων.

Γι' αυτό διατηρήθηκε το κύρος του Πανεπιστημιακού Δάσκαλου, που δεν ανακατευτόταν, τουλάχιστον άμεσα, με την πολιτική ή το εμπόριο.

1) Όμως η μεγάλη εξέλιξη της Οικονομίας και της Τεχνολογίας άλλαξε πολύ την κατάσταση. Έτσι, και η πολιτική εξουσία πήρε μεγάλη αξία και δύναμη και διάφορα, κυρίως νέα, επαγγέλματα προβλήθηκαν έντονα εξαιρετικά, ώστε να επισκιάσουν την παλαιά στελέχωση και διαστρωμάτωση της Κοινωνίας: σ' αυτές τις επαγγελματικές δραστηριότητες περιλαμβάνονταν νέες μορφές άσκησης του εμπορίου και ιδίως εκείνου του χρήματος και η επικοινωνία. Αυτό είχε ως συνέπεια την έλξη της πανεπιστημιακής κοινότητας από τις νέες αυτές αξίες: το χρήμα, τη δημόσια προβολή, την επικοινωνία και την εξουσία, με αποτέλεσμα να φθαρεί και η εποικοδομητική λειτουργία του Πανεπιστημιακού Δάσκαλου, που,

έτσι, άρχισε να στοχεύει και σε άλλα, άμεσα ή έμμεσα!

Οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι προσαρμοζόμενοι στις νέες καταστάσεις και αξίες, στηρίζονταν κυρίως στις γνώσεις τις οποίες μετέδιδαν κατ' αποκλειστικότητα στους φοιτητές και δε διαμόρφωναν πλέον, παρά μόνο εξαιρετικά, προσωπικότητα, ήθος και κύρος: συνεπώς, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση, μεταβλήθηκε σε επαγγελματική κατάρτιση, μέσω της οποίας αποκτούσε κάποιος τις ικανότητες (skills) και τα μέσα (tools) για την επιβίωση στην ανταγωνιστική, αλλά όχι ορθά δομημένη πλέον και βάσει αξιών λειτουργούσα κοινωνία. Μάλιστα, τις γνώσεις αυτές, που αποκτούσε και ανανέωνε συνεχώς, ο Δάσκαλος τις χρησιμοποιούσε αρκετές φορές και προς ίδιον όφελος, για να μπει κι' αυτός στο νέο σύστημα λειτουργίας της κοινωνίας, συνεργαζόμενος με την πολιτική και οικονομική εξουσία και τις αντίστοιχες «Elites».

Αυτό όμως οδήγησε εδώ που βρισκόμαστε. Όλα ή τα περισσότερα πουλήθηκαν για το χρήμα και τις υλικές αξίες, και τελικά χάσαμε ουσιαστικά κι' αυτό (χρήμα) και την ύλη. Δηλαδή, η κοινωνία και η λειτουργία της κατέληξε «Μαγική Εικόνα», που επιδιώκουμε να δούμε, αλλά δε βλέπουμε και συνεχώς χάνουμε στο θολό τοπίο που δημιουργήθηκε, ίσως και με την ανοχή, αν όχι και τη σύμπραξη όλων ή τουλάχιστον των περισσότερων!

2) Γι' αυτό ταρακουνθήκαμε όλοι πλέον και αρχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε την πραγματική κατάσταση και τα λάθη που μας οδήγησαν σ' αυτή.

Έτσι, οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι δεν επιδιώκουν ή επιδιώκουν λιγότερο την πολιτική ή οικονομική εξουσία: αν συμμετέχουν σ' αυτές, το κάνουν πλέον όχι για την εξουσία αυτή καθ' αυτή, αλλά για τις κοινωνικές επιδιώξεις αυτής της εξουσίας. Δε χρειάζεται ν' αποκλεισθεί ο πανεπιστημιακός από την εξουσία και η ρήση του Βίσμαρκ: «Drei Professoren Vaterland verloren» (τρεις Καθηγητές και η πατρίδα χάθηκε !) δεν είναι πάντοτε αληθής: αρκεί να μη γίνεται μόνο για την εξουσία σε προσωπικό επίπεδο, αλλά για τη βελτίωση της εξουσίας σε συλλογικό επίπεδο: δηλαδή, προσφέροντας ο Καθηγητής τα προσόντα του και κυρίως όχι μόνο τις γνώσεις, αλλά το ήθος, το κύρος και τη μέθοδο εργασίας, βελτιώνει τόσο την πολιτική όσο και την οικονομική μονάδα στην οποία συμμετέχει. Και υπήρξαν αρκετά τέτοια παραδείγματα, που ευχόμαστε να αυξηθούν και κυρίως να στεριώσουν.

3) Αλλά ο Πανεπιστημιακός Δάσκαλος δεν έχει μόνο αυτό το ρόλο και η συμβολή του δεν είναι πρόσκαιρη και περιορισμένη: έχει ευρύτερο και σταθερότερο ρόλο, να διαμορφώσει χαρακτήρες και ήθος στελεχών της κοινωνίας, για να την αναμορφώσουν και την προωθήσουν με μέθοδο και συνέπεια. Έτσι, ο Δάσκαλος πρέπει, με τη διδασκαλία του και τη μέθοδο που μεταδίδει στους μαθητές του, να τους δημιουργεί και πρότυπο προς μίμηση, για να διαμορφώσουν χαρακτήρα με το ήθος και το κύρος που χρειάζεται στη στελέχωση της κοινωνίας. Γιατί, αλλιώς, θα είναι «δάσκαλος που δίδασκε και νόμο δεν εκράτει!».

IV. Συμπεράσματα

Παρά την μεγάλη κρίση που μαστιάζει την Κοινωνία, Ελληνική και Διεθνή, τα συμπεράσματα δεν είναι τελείως αποκαρδιωτικά και άσχημα. Διαπιστώνεται τελευταία μια κάποια αντίδραση μεγάλης μερίδας του κόσμου στον αμοραλισμό που επικράτησε κατά το προηγούμενο διάστημα: την αντίδραση τη συνειδητοποιούν οι Πανεπιστημιακοί Δάσκαλοι αφού αντιλαμβάνονται πιο εύκολα τα γενόμενα στον περίγυρο, εφόσον δεν είναι μόνο θεωρητικοί, αλλά ασχολούνται και με την εφαρμογή των δεδομένων και συνεπώς έχουν επαφή με την κοινωνία.

Αυτά οι Συνάδελφοι του Πανεπιστημίου μας και όχι μόνο εκείνοι της Πολυτεχνικής, Νομικής και Ιατρικής Σχολής, νομίζω ότι τα έχουν αντιληφθεί αρκετά και όχι μόνο τώρα. Η προσφορά των συναδέλφων αυτών στην κοινωνία, είναι γνωστή και δεν αμφισβητείται, τουλάχιστον για την συντριπτική τους πλειοψηφία.

Έτσι, δεν έχουν παρά να εντείνουν τις προσπάθειές τους, ώστε να συντελέσουν στην ανατροπή του αρνητικού κλίματος που υπάρχει, τόσο με τη δημιουργία αξιών να στελεχώσουν την κοινωνία επιστημόνων της ειδικότητάς τους, όσο και βοηθώντας την τοπική κοινωνία, αλλά και ευρύτερα, να ξεπεράσουν την αρνητική συγκυρία του σήμερα και να συμβάλλουν και επιμείνουν ακόμη περισσότερο για τη δημιουργία μιας νέας, θετικής πλέον, κατάστασης στο μέλλον-.